МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
Дніпровський державний медичний університет

Кафедра дитячої хірургії, ортопедії, травматології
та оториноларингології

АМБУЛАТОРНО-ПОЛІКЛІНІЧНА ХІРУРГІЯ ДИТЯЧОГО ВІКУ

Навчально-методичний посібник
для здобувачів освіти у вищих навчальних медичних закладах
III–IV рівнів акредитації,
лікарів-інтернів дитячих хірургів, ортопедів-травматологів,
педіатрів та лікарів загальної практики сімейної медицини

За загальною редакцією проф. В. А. Дігтяря

Львів
Видавець Марченко Т. В.
2027

УДК 616–089. 81–053.2
А 61

Рекомендовано до видання
Вченою радою Дніпровського державного медичного університету
(протокол №7 від 25.06.2026 р.)

Автори:

д.м.н., професор Дігтяр В. А.; к.м.н., доцент Камінська М. О.;
к.м.н., доцент Лук'яненко Д. М.; д.м.н., Бондаренко С. Є.;
д.м.н., професор Байбаков В. М.; д.м.н., професор Тітов Г. І.;
к.м.н., доцент Дігтяр А. В.; асистент Галаган А. А.

Рецензенти:

О. В. Спахі – д.м.н., професор, завідувач кафедри дитячої хірургії Запорізького державного медико-фармацевтичного університету;

О. Б. Боднар – д.м.н., професор, завідувач кафедри дитячої хірургії, оториноларингології та офтальмології Буковинського державного медичного університету.

Дігтяр В. А., Камінська М.О.,Лук'яненко Д. М., Бондаренко С. Є., Байбаков В. М., Тітов Г. І., Дігтяр А. В., Галаган А. А.

А 61 **Амбулаторно-поліклінічна хірургія дитячого віку** : навчально-методичний посібник / В. А. Дігтяр, М.О. Камінська, Д. М. Лук'яненко, С. Є. Бондаренко, В. М. Байбаков, Г. І. Тітов, А. В. Дігтяр, А. А. Галаган ; за ред. проф. В. А. Дігтяря. – Видавець Марченко Т. В., 2027. — 386 с.; іл.

ISBN 978-617-8996-01-7

Навчально-методичний посібник містить навчальний матеріал з організації амбулаторно-поліклінічної допомоги дітям, надання допомоги при пошкодженнях м'яких тканин, кісток, внутрішніх органів, черепно-мозковій травмі, гострій гнійній та хронічній хірургічній інфекції; діагностики вад розвитку опорно-рухового апарату, черевної та грудної порожнини, сечостатевої системи, доброякісних та злоякісних пухлин у дітей; описані сучасні принципи реабілітації дітей з вадами розвитку та хірургічними захворюваннями.

УДК 616–089. 81–053.2

© Дігтяр В. А., Камінська М.О., Лук'яненко Д. М., Бондаренко С. Є., Байбаков В. М., Тітов Г. І., Дігтяр А. В., Галаган А. А., 2027
© Видавець Марченко Т. В., 2027

ISBN 978-617-8996-01-7

ЗМІСТ

Список скорочень 8
Передмова 10

РОЗДІЛ 1. Пошкодження м'яких тканин 12
1.1. Забій (синець).....12
1.2. Садно.....15
1.3. Рани.....15
1.4. Опіки.....26
1.5. Відмороження 32

РОЗДІЛ 2. Пошкодження кісток.....35
2.1. Пошкодження плечового пояса і верхньої кінцівки 36
2.2. Пошкодження нижньої кінцівки.....45
2.3. Переломи кісток таза 53
2.4. Пошкодження хребта.....55
2.5. Патологічні переломи.....57

РОЗДІЛ 3. Черепно-мозкова травма 63
3.1. Струс головного мозку.....65
3.2. Забій головного мозку. 66
3.4 Кефалогематоми у дітей.....71

РОЗДІЛ 4. Пошкодження внутрішніх органів 74
4.1. Пошкодження органів грудної порожнини.....74
4.2. Пошкодження органів черевної порожнини 79
4.3. Закрита травма нирок 82

РОЗДІЛ 5. Сторонні тіла 84
5.1. Сторонні тіла м'яких тканин 84
5.2. Сторонні тіла бронхів 86
5.3. Сторонні тіла травного тракту 88

РОЗДІЛ 6. гостра та хронічна хірургічна інфекція 93
6.1. Метаепіфізарний остеомієліт 94
6.2. Некротична флегмона новонароджених.....96

6.3. Гнійний мастит....97
6.4. Омфаліт....98
6.5. Гострі лімфаденіти в дітей....99
6.6. Панариций та пароніхія....102
6.7. Врослий ніготь....104
6.8. Фурункул....106
6.9. Карбункул....107
6.10. Гідраденіт....107
6.11. Абсцес підшкірної клітковини....108
6.12. Бешиха....108
6.13. Гостра гнійно-деструктивна пневмонія....109

РОЗДІЛ 7. Вади розвитку і захворювання передньої черевної стінки та органів черевної порожнини....125
7.1. Нориці пупка....125
7.2. Фунгус пупка....129
7.3. Грижі черевної стінки....130
7.3.1. Грижа білої лінії....130
7.3.2. Пупкова грижа....131
7.3.3. Пахвинна грижа....133
7.4. Непрохідність кишечника....137
7.5. Апендицит....145
7.5.1. Гострий апендицит....145
7.5.2. Хронічний апендицит....154
7.6. Перитоніт....155
7.6.1. Гнійний перитоніт....155
7.6.2. Первинний перитоніт....155
7.6.3. Вторинний перитоніт....156
7.6.4. Перитоніт у новонароджених....159
7.5. Синдром портальної гіпертензії....160
7.5.1. Внурішньопечінкова блокада портального кровообігу....160
7.5.2. Позапечінкова блокада портального кровообігу....161
7.6. Хвороба Гіршпрунга....163

РОЗДІЛ 8. Реабілітація дітей після перенесеної гострої гнійної деструкції легень (ГГДЛ)....166
8.1 Визначення проблеми реабілітації дітей після ГГДЛ....167

8.2. Обстеження та підбір методів лікування дітей
з неспецифічними захворюваннями легень 173

РОЗДІЛ 9. Вади розвитку та захворювання аноректальної зони.....194
9.1. Атрезія з норицями.....195
9.2. Вроджене звуження (стеноз) 196
9.3. Нориці за нормальної функції відхідника.....197
9.4. Вроджена клоака 198
9.5. Гострий парапроктит.....198

РОЗДІЛ 10. Вади розвитку та захворювання сечостатевої системи 200
10.1. Вроджені та набуті вади розвитку сечостатевої системи....201
10.1.1. Розлади сечовипускання 201
10.1.2. Екстрофія сечового міхура 203
10.1.3. Епіспадія 204
10.1.4. Гіпоспадія 205
10.1.5. Фімоз та парафімоз.....206
10.1.6. Аномальне розташування яєчок 208
10.1.7. Водянка оболонок яєчка та сім'яного канатика 209
10.1.7. Варикоцеле 210
10.1.8. Гематокольпос 211
10.1.9. Мегауретер 212
10.1.10. Міхурово-сечовідний рефлекс 213
10.1.11. Гідронефроз 215
10.2. Гострі стани 218
10.2.1. Перекрут яєчка 218
10.2.2. Синдром набряклої калитки 218
10.2.3. Зрощення малих статевих губ 219
10.3. Інфекційно-запальні захворювання.....220
10.3.1. Гострий пієлонефрит 220
10.3.2. Цистит 226
10.3.3. Баланіт 230

РОЗДІЛ 11. Сучасні аспекти дитячої хірургічної андрології.....231
11.1. Причини розвитку чоловічого безпліддя в дитячому віці..231
11.2. Основні принципи лікування захворювань
статевих залоз у хлопчиків 240

РОЗДІЛ 12. Вади розвитку та захворювання опорно-рухового апарата 247
12.1. Кривошия 247
12.2. Вади розвитку кінцівок 253
12.3. Вроджений вивих стегна 259
12.4. Вроджені захворювання хребта 283
12.4.1. Деформації хребта 283
12.4.2. Кіфоз 286
12.4.3. Сколіоз 287
12.5. Системні захворювання скелета 298
12.5.1. Недосконале кісткоутворення (вроджена ламкість кісток) 298
12.5.2. Вроджена хондродистрофія (недосконалий хондрогенез) 301
12.5.3. Хрящова дисплазія 304
12.5.4. Фіброзна остеодисплазія, або хвороба Брайцева-Ліхтенштейна 308
12.5.5. Деформація кінцівок через рахіт 310
12.6. Вроджені вади розвитку грудної клітки 313
12.6.1. Лійкоподібна деформація грудної клітки 314
12.6.2. Кілеподібна деформація грудної клітки 322
12.6.3. Синдром Поланда 325
12.6.4. Синдром Куррaріно-Сільвермана 327

РОЗДІЛ 13. Доброякісні та злоякісні пухлини у дітей 332
13.1. Доброякісні утворення зовнішніх покривів 332
13.1.1. Гемангіоми 332
13.1.2. Лімфангіома 341
13.1.3. Пігментні пухлини 343
13.1.4. Меланома 344
13.1.5. Папілома 344
13.1.6. Дермоїдна кіста 344
13.1.7. Атерома 345
13.1.8. Ліпома 346
13.1.9. Фіброма 346
13.1.10. Келоїд 347
13.1.11. Гангліон 347
13.1.12. Бородавки 348
13.2. Тератома 349

13.3. Рабдоміосаркома 350
13.4. Нефробластома.....353
13.5. Нейробластома 356
13.6. Доброякісні пухлини
та пухлиноподібні ураження кісток 359

РОЗДІЛ 14. Хірургічний кабінет поліклініки 363
14.1. Робота хірургічного кабінету поліклініки. 363
14.2. Диспансеризація дітей з хірургічною патологією 366

Тестові завдання 367

Список джерел 383
Список літератури 383
Інформаційні ресурси 385

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ

АТ	–	артеріальний тиск
БАТ	–	біологічно активні точки
ВЛДГК	–	вроджена лійкоподібна деформація грудної клітки
ВНД	–	вища нервова діяльність
ВПЛ	–	вірус папіломи людини
ГБО	–	гіпербарична оксигенація
ГГБ	–	гістогематичний бар'єр
ГГО	–	гострий гематогенний остеомієліт
ГГДЛ	–	гостра гнійна деструкція легень
ГГДП	–	гостра гнійно-деструктивна пневмонія
ГДЛ	–	гнійна деструкція легень
ГРВЗ	–	гостре респіраторне вірусне захворювання
ГРВІ	–	гостра респіраторна вірусна інфекція
ГТБ	–	гематотестикулярний бар'єр
ДВЗ-синдром	–	синдром дисемінованого внутрішньосудинного згортання
ДП	–	деструктивна пневмонія
ДТП	–	дорожньо-транспортна пригода
ДЦП	–	дитячий церебральний параліч
ЕАС	–	Еритроцит (Erythrocyte) + Антитіло (Antibody) + Комплемент (Complement)
ЕХТ	–	електрохвильова терапія
ЕКГ	–	електрокардіографія
ЖЄЛ	–	життєва ємкість легень
ІГ	–	індекс Галлера
ІК	–	індекс Кетле (те саме що ІМТ)
ІМТ	–	індекс маси тіла
КДГК	–	кілеподібна деформація грудної клітки
КЛС	–	кислотно-лужний стан
КТ	–	комп'ютерна томографія
ЛГ	–	легенева гіпертензія
ЛДГК	–	лійкоподібна деформація грудної клітки

ЛФ	–	лікувальна фізкультура
ЛФК	–	лікувальна фізична культура
МРТ	–	магнітно-резонансна терапія
МСР	–	міхурово-сечовідний рефлюкс
ОЕ	–	орхоепідидиміт
ПТМ	–	пневмотахометрія
СКХ	–	сечокам'яна хвороба
РБТЛ	–	реакції бласттрансформації лімфоцитів
УВЧ	–	ультрависокочастотне опромінювання
УЗД	–	ультразвукова діагностика
УФО	–	ультрафіолетове опромінювання
ФГА	–	фітогемаглютинін
ХНЗЛ	–	хронічні неспецифічні захворювання легень
ЦІК	–	циркулюючі імунні комплекси
ЦНС	–	центральна нервова система
ЧМС	–	розширення чашково-мискової системи
ШКТ	–	шлунково-кишковий тракт
ШОЕ	–	швидкість осідання еритроцитів
ЯМР	–	ядерно-магнітно-резонансне дослідження
SASDS	–	**Subclavian artery supply disruption sequence** – порушене кровопостачання з боку підключичної артерії

ПЕРЕДМОВА

Амбулаторно-поліклінічна хірургія дитячого віку є складовою частиною підготовки фахівців: дитячого хірурга, педіатра та сімейного лікаря.

Багато десятиліть дитяча амбулаторно-поліклінічна служба вирішує важливі завдання сьогодення: здійснює усе необхідне для забезпечення правильного розвитку та виховання дітей, своєчасно виявляє усі вади розвитку та хірургічні захворювання, максимально використовує можливості медичної реабілітації.

У розділах навчально-методичного посібника описані основні вади розвитку, які потребують планового оперативного лікування, подальшого диспансерного нагляду та реабілітації. Важливе значення має правильний вибір термінів оперативного втручання аномалій зовнішніх органів.

Важливим є визначення тактики лікування, яке розпочинається, щойно лікар поліклініки встановив первинний діагноз при гострих хірургічних захворюваннях. Вікові особливості та несвоєчасно проведене оперативне втручання негативно впливають на подальший розвиток дитини. Існують так звані приховані онкологічні та інші захворювання внутрішніх органів, симптоми яких стають явними значно пізніше, але про них треба пам'ятати лікарю поліклініки та своєчасно призначити УЗД чи інші візуалізаційні методи ендоскопічного інструментального обстеження.

Щодо відставання у фізичному розвитку дитини (анамнез, поліорганні порушення) лікар поліклініки повинен знати, що це зумовлено вторинними змінами в організмі при тяжких вадах розвитку (пілоростеноз, хвороба Гіршпрунга, інші вади розвитку товстої кишки), гнійно-запальними захворюваннями (гостра гнійна деструкція легенів, гострий гематогенний остеомієліт, гнійні захворювання новонароджених: флегмона, мастит, омфаліт, парапроктит).

Часто зустрічаються випадки сторонніх тіл у бронхолегеневій та шлунково-кишковій системі, що потребують рентгенологічного та ендоскопічного обстеження.

Навчальний посібник може бути використаний лікарями дитячими хірургами, педіатрами та сімейними лікарями.